DE FIGURIS
QUAESTIONES CRITICAE
PART. I.

DISSERTATIO
INAUGURALIS PHILOLOGICA
QUAM
CONSENSU ET AUCTORITATE
AMPLISSIMI PHILOSOPHORUM ORDINIS
IN
ALMA LITTERARUM UNIVERSITATE
GRYPHISWALDENSI
AD
SUMMOS IN PHILOSOPHIA HONORES
RITE CAPESSENDOS
PRIDIE CALENDAS FEBRUARIAS
H. XII.
UNA CUM SENTENTIIS CONTROVERSIS
PUBLICE DEFENDET
SCRIPTOR

IOHANNES MUELLER
PUTBUSIENSIS.

ADVERSARIORUM PARTES SUSCIPIENT:
C. SCHMIDT, DR. PHIL.
H. KUMMROW, CAND. PHIL.
E. COMNICK, STUD. PHIL.

GRYPHISWALDIAE, MDCCCLXXX.

GUSTAVO SOROF

HUNC LIBELLUM

GRATI ANIMI TESTEM

D. D. L. M.

SCRIPTOR.

Prolegomena.

Studia rhetorica apud Siculos iam prius culta cum in Graecia sub finem quinti a. Chr. n. saeculi exerceri coepta essent, is, qui summus huius artis ac princeps auctor habendus est, figuris tractandis enixe operam dedit, Gorgias Leontinus (cf. L. Spengel, *συναγωγὴ τεχνῶν* p. 63). Is autem solas in verborum figuras (*σχήματα λέξεως*) inquisivit; sententiarum figurae (*σχήματα διανοίας*) omnibus, qui illa aetate floruerunt, rhetoribus erant ignotae ac ne ab Anaximene quidem aut Aristotele commemorantur. Ita factum, ut Caecilius apud Photium (p. 485 Bekk.) in Antiphontis orationibus eas deesse disertis verbis adnotaret; nam eius ipsius demum temporibus haec doctrina ita expolita est, ut diligenter in eam rhetores incumberent et libellos de utriusque generis figuris componerent. Sed cum rectam dicendi rationem ignorarent sanoque et prudenti iudicio carerent, ad genus Asianum confugiebant, crebris illud quidem ac venustis sententiis cumulatum, sed idem spinosa disserendi et argumentandi ratione contortum. Quare Asiani cum discrimen inter figuras verborum et sententiarum primi constituerint, quamquam hic illic artificiosius quam rectius videntur disputavisse, tamen huius artis fundamentum iecisse putandi sunt, quo nixi posteriores in primis Attici, doctrinam mirum quantum promoverunt et provexerunt.

Inter eos autem, qui hoc genus amplexi de figuris scribere coeperunt, Cornificius et Cicero praeter ceteros nominandi sunt, qui, cum studia rhetorica Romae effloruissent, subtiliter hanc doctrinam excoluerunt. Cornificii autem rhetoricorum libros quattuor ad Herennium atque Ciceronis de inventione libros tertiumque de oratore librum quasi cognationis quodam vinculo inter se contineri, non est, quod hoc loco pluribus exponam. Nam etiamsi apud hunc nonnullae figurae inveniuntur, quas apud Cornificium frustra quaeras, tamen dubitari mea quidem sententia non potest, quin illi, quae hac de re disputaverunt, ex Hermagorae scriptis, tamquam ex communi fonte hauserint.

Sed haec nunc omitto, cum de duobus Graecis rhetoribus disserere mihi proposuerim, qui eadem fere aetate floruerunt, de Gorgia et Caecilio.

Ac primum quidem de Gorgia sive de Rutilio Lupo (cf. Quint. IX 2, 106) videamus; Gorgiae enim liber, quem ipsum non iam habemus, ex parte nobis in Rutilii libris servatus est. Hac de re Quintilianus IX 2, 102: *praeter illa vero,* inquit, *quae Cicero inter lumina posuit sententiarum, multa alia et idem Rutilius Gorgian secutus, non illum Leontinum, sed alium sui temporis, cuius quattuor libros in unum* [1])

1) Quintilianus Rutilium in unum suum transtulisse dicit quattuor Gorgiae libros; extant autem duo. Itaque Quintiliani verba corrupta esse cum Ahrensio existimaverim, qui de hac re accurate disputavit Zeitschr. f. Alterthumswiss. 1845 p. 158 sq. Nam mirum profecto esset, si unus Rutilii liber postea in duos distractus esset, atque ipsa Quintiliani verba corruptelae speciem prae se ferre Ahrensius animadvertit, quem non *in unum suum transtulit*, sed *in unum suum contraxit* scripturum fuisse recte dicit et veram medelam idem huic loco adhibuit, cum una littera mutata *in usum suum transtulit* scriberet. Quintiliani vero verba librarii neglegentia depravata esse etiam aliis de causis probabile est. Apud eum enim IX 2, 103 et 106 schemata a Rutilio constituta haec proponuntur: ἐπακολούθησις, συλλογισμός, κατάπληξις, παραινετικόν, ἀναγκαῖον, ἀνάμνησις, ἀνθυποφορά, ἀντίρρησις, παραύξησις, προέκθεσις, ἐναντιότης, μετάληψις, quae schemata διανοίας sunt et praeter ἀναγκαῖον omnia apud Rutilium desunt. Contra IX 3, 99 hae figurae enumerantur: παρομολογία, ἀναγκαῖον,

suum transtulit, et Celsus, videlicet Rutilio accedens, posuerunt schemata.

Ex his Rutilium ita a Gorgia pendere intellegimus, nullum ut discrimen inter eos statui possit, immo Rutilius Gorgiae vestigia pressisse putandus sit. Quare quod inter carmen de figuris et Rutilii libros mirus quidam consensus est, inde Rutilium illius fontem fuisse minime nobis licet conicere, cum eodem hoc argumento ad Gorgiam [2]) ducamur.

Ut vero Asiaticae dictionis quae propria sint perspiciamus, e consensu doctrinae, quae inest in Cornificii, Ciceronis, Gorgiae (Rutilii et carminis de figuris) libris, et auctores, quos illi laudant, et schemata, quae ab eis tractata sunt, accurate perlustremus necesse est. Atque auctores quidem, in quorum scriptis illi in primis versati sunt, exploraturus, si Rutilii librum legeris, Gorgiam et oratores vel potius aucto-

---

ἠθοποιία, δικαιολογία, πρόληψις, χαρακτηρισμός, βραχυλογία, παρασιώπησις et ibid. § 91: *finitio*, § 92: ἀλλοίωσις, § 93: αἰτιολογία, § 94: προσαπόδοσις, § 65: παραδιαστολή, § 68: ἀντανάκλασις, § 36: πολύπτωτον. Haec schemata sunt verborum et omnia apud Rutilium inveniuntur. Quid igitur? Habemus duos libros Rutilii, quibus ab eo schemata λέξεως exposita sunt; totidem libri, quibus figurae διανοίας erant tractatae, perierunt. Quattuor igitur Gorgiae libros in totidem libros latinos transtulit. Ceterum ne Rutilium schemata διανοίας habuisse incerta coniectura dixisse videar, eius libris titulum schemata dianoeas in codicibus praefigi moneo, quamvis verborum tantum figuras nunc quidem contineant, atque Quintilianus IX 2, 108 addit: *Rutilius quidem Lupus eam* (comparationem) *in utroque genere posuit idque* ἀντίθετον *vocat.*

2) Alterum exemplum Graeci libri a Romano rhetore expressi affero, Aquilam Romanum (rhet. lat. min. ed. Halm p. 22—37), qui Alexandri Numenii librum in latinum sermonem vertit, id quod non solum ex Alexandri epitomis colligere licet, sed diserte Rhenaniana editio, ex codice Spirensi nimirum, testatur. Is in priore parte, qua schemata διανοίας tractantur, quem ordinem in fonte suo invenit, servavit, nisi quod post primam figuram insequentes septem omisit, sive, quae Wilamowitzii sententia est, librariorum incuria apud Aquilam periere; idem monuit Alexandri capita 13. 14. quae item apud Aquilam desunt, spuria esse. In altera parte non religiose ordinem retinuit, nonnulla schemata omisit, alia addidit; exempla vero plurima Aquila ex auctoribus latinis in utraque parte sumpsit.

res vere Atticos et eos oratores, qui inde ab Alexandri temporibus floruerunt Asiaticae disciplinae principes [3]) atque magistri, laudavisse videbis.

Quod vero ad schemata attinet, omnes figuras in illis libris propositas enumerare et explicare longum est; satis erit ex iis, quae inter Cornificium et Ciceronem atque Rutilium et carmen de figuris consentiunt — sunt autem e quadraginta figuris, quas diversas Rutilius et carmen de figuris habent, duodequadraginta — luculenta aliquot exempla eligere, quibus doctrina rhetorum Asianorum demonstretur, velut *ἀναγκαῖον* (Rutil. I 20) nusquam legitur nisi apud Cornificium p. 22, 12 et Ciceronem de inv. II 98; — *ἐπιτροπή* (Rut. II 17 et carm. de f. 67: *concessio*) describitur a Cornificio p. 168, 9, nominatur a Cicerone, deest apud ceteros rhetores; — *ἠθοποιία* (Rut. I 21) apud Ciceronem invenitur, qui eam *morum ac vitae imitationem* appellat; apud Cornificium p. 201, 10 *notatio* est; apud Alexandrum (rhet. Graec. ed. Spengel III 21) haec figura aliam vim habet; — *μερισμός* (Rut. I 18; carm. de f. 85: *distribuela*) apud Cornificium p. 178, 15 *distributio* est; apud Ciceronem *digestio;* ceteri tacent; — *ὁρισμός* (Rut. II 5; carm. de f. 97: *definitio*) apud Cornificium p. 162 *definitio* est; idem dicendum de figura *παραδιαστολή*, cuius exempla a Rutilio et in carmine de figuris allata cum Cornificio consentiunt.

Scriptum enim legimus, ut pauca afferam:

Rut. I 4: *non enim probas pro confidente fortem.*	Cornif. p. 162, 22: *non est ista fortitudo, sed temeritas.*
Carm. de f. 116: *dum fortem, qui sit vaecors, .. vocat se.*	
Rut. l. c.: *pro inliberali diligentem rei familiaris.*	Cornif. l. c.: *non est ista diligentia, sed avaritia.*
Carm. de f. l. c.: *comemque vocat se, quom sit prodigus.*	

3) E quibus praecipue nominandi sunt Demochares, Stratocles, Charisius, Hegesias, Cleochares, Sosicrates, Myron, Isidorus.

Quid dicam de figura *παρρησία* (Rut. II 18; carm. de f. 130: *inreticentia*), quae a Cicerone commemoratur de orat. III. 205 (*vox quaedam libera*) et orat. § 138 (*ut liberius quid audeat*) et a Cornificio p. 180, 6: *licentia?* Idem profecto cadit in figuram *τάξις* (Rut. II 20), quae a Cicerone de orat. III. 207 *ordo* nominatur, et in schema *χαρακτηρισμός*[4]) (Rut. II. 7; carm. de f. 148: *depictio*), quam figuram Cicero de orat. III 204 *morum ac vitae imitationem* vocat, ut *ἠθοποιίαν*. Quibus expositis quam singulares figuras elegerint et tractaverint illi rhetores, apertum est, sed magis etiam ex Ciceronis libro, qui Orator inscribitur, elucet, quantum interfuerit in figuris tractandis inter Asianos et Atticos rhetores. Quas enim in libro tertio de oratore tractavit, easdem Cicero in Oratore proposuit, sed numero deminutas; cf. Quint. IX 3, 90: *nam in primis M. Tullius multas in tertio de oratore libro posuit, quas in Oratore postea scripto transeundo videtur ipse damnasse, quarum pars est, quae sententiarum potius quam verborum sit, ut inminutio, inprovisum, imago, sibi ipsi responsio, digressio, permissio, contrarium, sumpta ex adverso probatio; quaedam omnino non sunt figurae, sicut ordo, dinumeratio, circumscriptio* . . . In his igitur Ciceronis et Cornificii libris, qui florentibus studiis Asiaticae disciplinae conscripti sunt, multas figuras locum habuisse cognoscitur, quae postea Cicero in figurarum numero omnino non rettulit, cumque Cicero libros de oratore anno a. Chr. 55 et oratorem

4) Ex iis, quae disserui, fontem Ciceronis ac Cornificii et fontem Rutilii carminisque de figuris inter se cognationis vinculo coniunctos esse apparet. Qua de causa si aliquot figuras in carm. de fig. reperimus, quae apud Rutilium non extant, commemorantur autem a Cicerone aut Cornificio, mirum hoc non est. Ex quo autem fonte Cicero et Cornificius sua hauserint, satis incertum est; fortasse ex Hermagora, nam si Quintilianum sequemur, Hermagoram hic illic cum Gorgia concinuisse suspicabimur; scriptum enim legimus IX 2, 106: *Rutilius sive Gorgias* ἀναγκαῖον . . προέκθεσιν, *quod est dicere*, *quid fieri oportuerit*, *deinde quid factum sit*, ἐναντιόνητα, *unde sint enthymemata* κατ᾽ ἐναντίωσιν, μετάληψιν *etiam*, *quo statu Hermagoras utitur*.

vem annis post composuerit, hoc interim temporis spatio a principe quodam novae doctrinae Atticae librum editum esse veri simillimum est, quo minutissimum Asianorum studium plane damnatum quaeque vitia in excolenda figurarum doctrina commisissent, patefactum est. Quem librum utrum Caecilius an Dionysius scripserit, magna adhuc inter viros doctos dissensio est, cum testimonia veterum ad vitam Caecilii pertinentia tam exigua sint et corrupta, vix ut quicquam certi [5]) ex eis elicere possimus. Deinde quae Caecilii in laudandis scriptoribus ratio fuerit, ut comperiamus, ad eum rhetorem confugiamus necesse est, qui ipsius Caecili librum inspexit,

---

5) Mirum profecto est, quod Martensius 'De libello περὶ ὕψους' Bonnae 1877, p. 32 nullo argumento allato dicit: *constat Caecilium non paucis annis iuniorem fuisse Dionysio* (cf. p. 2), quod idem in Ballheimerum cadit, qui in commentatione 'de Photi vitis decem oratorum' Bonnae 1877 emissa eandem sententiam professus est. Perincommode sane accidit, ut Suidae quod videri poterat disertum ac locuples de Caecilii vita testimonium impeditissimum neque gravioris corruptelae immune sit, quam quicunque emendando tollere aut si minus veram, probabilem saltem interpretandi viam monstrare studuerunt, vereor equidem ne ii omnes incassum laborasse dicendi sint. Mihi quidem veri simillimum videtur Caecilium Dionysio antecessisse duabus de causis, quarum altera Quintiliani verbis nititur, qui IX 1, 12 haec tradidit: *Apollodorus, si tradenti Caecilio credimus, incomprensibilia partis huius praecepta existimavit;* idem III 1, 18: *sed Apollodori praecepta magis ex discipulis cognoscas;* unde mihi sequi videtur Caecilium fuisse discipulum Apollodori; quod si ita est, cum Apollodorum grandem natu ab Octaviano Apolloniam deductum esse Suetonius (Aug. 89) testetur, quin Caecilius eius disciplina circa medium saeculum a. Chr. primum usus sit, nemo facile dubitat. Altera causa ea est, quod Caecilius adversus Asianos acerrime pugnavit. Non minus acriter fortasse Dionysius, ita tamen, ut neque libros integros contra eos conscriberet et idem contra eos se converteret, qui nimio adversus Asianorum opimum dicendi genus taedio ducti antiquissimum quemque atque durissimum Atticorum inter exempla referebant, veluti Thucydidem et Philistum. Ex hoc autem genere Caecilium fuisse cum ex iis, quae vulgo de eo cognita sunt, conligi potest, tum luculenter, ut nobis videmur, demonstrabimus, ubi has de figuris quaestiones uberius persequi licuerit; ceterum cf. quae de hac re disputavit Wilamowitzius Herm. XII 332.

Tiberium [6]). Addo statim alium testem, auctorem libelli *περὶ ὕψους*, qui librum suum magna ex parte e Caecilii eo libro hausit, cui eundem ille titulum inscripserat. Is inde a p. 36 (ed. Jahn.) schemata profert, quae ex Caecilii libro *περὶ ὕψους* sumpta esse non solum veri simile est, sed etiam ipso conexu demonstratur, quo cum Tiberii eis figuris, quibus nomen Caecili praefixum est, copulantur.

Inter omnes vero *τεχνογράφους* — ut ipsius illius viri verbo (p. 29, 4) utar —, quos ille nominavit, maxime elucere Caecilium atque eius scriptum *περὶ ὕψους* ad hunc anonymum summam vim habuisse quis est, qui non intellegat? Neque enim solum multis locis auctor libelli *περὶ ὕψους* Caecilium rhetorem eiusque praecepta affert, sed etiam ita initio eum commemorat, ut eius doctrinam quasi fundamentum esse sui libri ostendisse videatur. Atque profecto permultum boni eum ex Caecilii Calactini libro hausisse, nemo negabit, etiamsi ille, ubicunque potest, eius sententiam impugnat omniaque eius vitia ad lucem profert; nam ita facere iis moris est, qui cum timeant, ne sua laus aliena obscuretur, quidquid in aliis reprehendum invenerunt, pronuntiant, quidquid laudandum est, de industria tacent. Discrimina autem inter Calactinum atque eius adversarium *) interesse patet, neque iniuria Martensius l. c.

6) Cf. rh. Gr. ed. Spengel III 89, 18: καὶ τὸ τῆς ἀλλοιώσεως σχῆμα εἰσάγει Καικίλιος καί φησιν αὐτὴν γίγνεσθαι . ., quibus e verbis elucet Tiberium hoc loco ipsa Caecilii verba proferre; quae res eo quoque confirmatur, quod in descriptione huius figurae exempla non ex Demosthene solo hausta invenimus, cuius schemata rhetor describere sibi proposuit, sed etiam ex poetis; attulit enim ex Euripide duo exempla, ex Eupolide unum, etiam Thucydidem commemoravit; en habes ansam cognoscendi rationem Caecilianam. Conferantur quae ibid. p. 81 leguntur: καὶ τὴν παρεμβολὴν εἰσάγει Καικίλιος σχῆμα λέξεως, κέχρηται δὲ παραδείγματι τῷ παρὰ Θουκυδίδῃ . . .; atque in fine huius figurae idem Euripides citatur, unde ratio Caecilii perspicitur, qui cum ex oratoribus, in primis Demosthene (cf. p. 79: διατύπωσιν, διασυρμόν) et ex vetustioribus rerum scriptoribus, Thucydide potissimum (cf. p. 80: ἐπάνοδον, ἀφαίρεσιν), tum ex poetis exempla sumpsit, de quibus postea videbimus.

*) Cf. p. 9, 1. 10. 12; 18, 3. 18; 49, 2 (ed. Jahn).

Morawskio opprobrio videtur vertisse, quod in quaestionibus suis Quintilianeis (Berol. 1874) id ipsum saepe neglexit. Cumque praeter eos locos, quibus Caecilium ipsum nomine appellat, aliis multis occulto in eum invadat, quos Martensius [7]) sagaciter eruit, eos breviter tractabo, de quibus aliter equidem iudico ac Martensius.

---

7) De comparatione Demosthenis et Ciceronis ab anonymo p. 29, 23 instituta, quam Morawskius ad Caecilium revocavit, Martensius p. 6 ab anonymo factam esse iudicavit, Martensio adstipulor, quae vero de Dionysio hic adiunxit, ea mihi ita non probavit, ut totam eius argumentandi rationem stabili fundamento carere existimem. Sequitur, ut eos locos breviter attingam, ubi ab hoc auctore, cum vocabulo φησί utatur, Caecilium significari Martensius p. 10 contendit. Adnotat enim ad anonymi scriptoris p. 23 haec: *neque vero dubito, quin ad vocem* φησίν *supplendum sit* ὁ Καικίλιος, *quod sponte sentiebant, qui eius librum legerant.* Mihi vero hoc quidem loco illa vox parum apte ad Caecilium referri videtur; nam cum scriptor versu proximo dicat: ἐπεί τινες ὅλως οἴονται, complures igitur rhetores spectet, velut Caecilium et Theodorum, atque p. 11, 2 iterum scribat ὡς οἴονται, medio loco ita φησί positum esse, ut Caecilius intellegeretur, vix crediderim. Accedit quod idem paullo post (p. 11, 4) generali sensu dixit: εἰ ἐπισκέψαιτό τις. Neque plus valet locus ille, quem Martensius ad sustentandam sententiam affert (p. 12, 2), cum participium illud cum articulo coniunctum ὁ τοῖς χρηστομαθοῦσιν ἐπιτιμῶν significet: 'quicunque obstat eis, qui ὕψους artem praeceptis continent', quorum quidem Caecilius primus fuit. Igitur hic cum Manutio faciendum esse censeo, qui coniectura restituit φασί. Quod addidit Martensius: *omnino rarissime istae voculae corruptae sunt in nostro libello*, hoc si revera ita se haberet, sane alicuius momenti esset; nunc autem et p. 53, 10 φασί falso traditum est et p. 52, 8 φύσιν pro φησίν scriptum et p. 18, 28 φήσει τις in apagrographis pro φησί τις. Quod vero Morus eumque secutus Weiskius φησί etiam de pluribus usurpari dicunt, ad hunc quidem scriptorem omnino non quadrare mihi persuasum est. Nam ubi rhetor in universum dicit, aut φασί scribit, ut p. 13, 11. 15, 11. 37, 10. 69, 11, aut φήσεις, ut p. 18, 28, aut φήσει τις, ut p. 60, 11. Atque ex iis exemplis, quae Morus ad sententiam suam confirmandam attulit, unum falso electum est, cum p. 44, 3 de Demosthene illorum versuum auctore sermo sit, alterum corrigendum esse brevi post videbimus; quae Weiskius addidit (p. 18, 28 et p. 68, 2), refutare non opus est. Idem profecto dicendum est de forma illa φασίν, quam p. 53, 10 traditam invenimus, nam eos denotat Pseudolonginus, de quibus paullo ante (p. 53, 5) dixerat: διασύρουσι τὸν Πλάτωνα. Qui lo-

Accedit auctor haud spernendus Alexander Numenius [8]) vel Numenii, cuius rhetoris libellus sub finem primi p. Chr. n. saeculi conscriptus cum frustula doctrinae Caecilianae [9]) con-

cus mihi persuasit ceteros locos mutandos esse. Neque dubito p. 48, 1 formam illam, quae in codice legitur, in φασίν mutare, quod iam Manutius fecit, cum huic quoque loco praecedat διαχλευάζουσιν.

8) Alexandri quidem quem nos manibus tenemus librum περὶ τῶν τῆς διανοίας καὶ τῆς λέξεως σχημάτων, non esse librum Alexandri Numenii, quem imperatoris Hadriani aequalem fuisse cuiusque librum ab aliis posteriorum temporum rhetoribus excerptum esse constat, rectissime Stensloffius in dissertatione de Alexandro Numenio Vratislaviae 1861 edita iudicavit, qui libros Alexandri Numenii (rhet. Gr. ed. Speng. III 9—40), Phoebammonis, Tiberii, Aquilae Romani aliorumque omnes ex uno eodemque fonte, ex deperdito Alexandri Numenii libro derivatos esse demonstravit. Qua ex causa de iis disserere nolo; hoc unum addo finem libri Phoebammonis (rh. Gr. III 55, 15—56), ut sit ab alio conscriptus, eodem conexu, quo priorem partem, cum Alexandro cohaerere. Duabus enim figuris exceptis (ἐπιβολή et ἐπίζευξις), quotquot enumerantur in hac parte et figurae et exempla, eadem reperiuntur in Alexandri libro. Porro afferendus est Herodianus (rh. Gr. III p. 85—104), quem cum epitomatoribus Alexandri saepe congruere atque ex parte saltem eundem auctorem secutum esse, cum plerique neglexerint, paucis demonstrabo. Ille igitur inter schemata ἀποσιώπησιν tractat; Tiberius p. 62 huius figurae idem exemplum affert, quod et ille et Aquila Romanus p. 24, 5: *non pari ego et adversarius periculo ad iudicium venimus, sed mihi quidem . . . nolo quicquam initio dicendi ominosius proloqui.* In figura ἀποστροφῆς Herodianus p. 96 idem exemplum affert ex Homero atque Alexander p. 24. Κλῖμαξ quoque plane eodem modo tractata atque iisdem exemplis inlustrata est ab Herodiano p. 99 atque ab Alexandro p. 31. προδιόρθωσις et ἐπιδιόρθωσις nisi apud epitomatores Alexandri atque Herodianum nusquam inveniuntur. Herodianus denique p. 98, 26 figuram ἀντίθεσιν tractat, item Alexander p. 36, 27 et Zonaeus p. 169, 23 (quin etiam in hac figura Herodianus cum Alexandro et Zonaeo ad verbum conspirat) et anonymus ille p. 186, 17, atque quattuor illi bina comparia exempla praebent. Quae attulimus si accurate consideraveris, intercedere inter hunc et epitomatores Alexandri adfinitatem vix negabis.

9) In epitome Καικίλιος nominatur, velut p. 29, 5 in ἐπαναλήψεως figura; nam sub verbo Καρκῖνος illius illustrissimi viri nomen latere iam Normannus rectissime coniecit nixus verbis Tiberii III 71, 5, qui inde a verbo ἐνέργειαν τὸ σχῆμα ἐργάζεται usque ad finem παλιλογίαν Caecilii Apsinis figurae ἐπανάληψις adnexuit; cetera quae insunt schemata e Caecilii libro hausta, enarrare hoc loco supervacaneum est; certe Caecilii librum Alexandro notum fuisse apparet.

tinet, tum dictionis Asiaticae, qualis in Cornificii, Ciceronis, Gorgiae libris inest. Atque utile mihi videtur esse iam hoc loco quam vim ei, qui Asiaticae doctrinae indulgebant, ad Alexandrum habuerint, paucis demonstrare. Ac praesto mihi sunt exempla haec:

Primum est schema διαφορά (Rut. I 12; carm. de fig. v. 49: *distinctio*), quo eodem nomine usus est Cicero; Cornificius p. 145, 9 *traductionem* habet atque eam illustrat duobus exemplis, quae versa mihi videntur esse e Graeco sermone; eadem affert Alexander p. 37, alterum eorum Phoebammo p. 56, 10 sub f. πλοκή. Est igitur

apud Cornif. l. c.: *qui nihil habet in vita iucundius vita, is cum virtute vitam non potest colere* *).	apud Alex. p. 37, 20: καλὸν δὲ τὸ ζῆν, ἄν τις ὡς δεῖ ζῆν μάθῃ.
apud Cornif. l. c.: *item eum hominem appellas, qui si fuisset homo, numquam tam crudeliter hominis vitam petisset.*	apud Alex. p. 37, 18: ὡς χαρίεν ἔστ' ἄνθρωπος ἦν ἄνθρωπος ᾖ. Cf. Rut. I 12.

Aliud exemplum est figura ἐπιφορά (Rut. I 8; carm. de f. 37). Cornificius eam accuratius tractat p. 144, 9 *conversionem* eam appellans et Cic. § 205. Apud Graecos (Alexandrum et Phoebammonem) nominatur ἀντιστροφή; est enim contrarium ἐπαναφορᾶς, id quod ex descriptione Alex. III 29 et explanatione Cornificii p. 144, 9 elucet. Recte igitur Phoebammo p. 55, 8: ὁμώνυμον καὶ ἡ ἀντιστροφὴ καὶ ἡ ἐπίζευξις τῇ παρονομασίᾳ.

Praeterea autem, id quod gravius esse existimo, Phoebammo p. 55, 30 et Alexander p. 30, 4 et Cornificius p. 144, 16 videntur idem exemplum [10]) attulisse:

---

*) Haec Cornificia verba versus speciem prae se ferre Wilamowitzius me monuit, nimirum in hunc fere modum conformandi:

qui nil in vita vita habet iucundius,
is cum virtute colere vitam non potest.

10) Item apparet ex iis, quos attuli, locis Cornificium non ita severe eam, quam IV 7, 10 gloriatus est, rationem secutum esse, sed hic illic exempla, quae in fonte Graeco inerant, vertisse.

Phoeb.: ὅρκον αἰτεῖς, νόμον αἰτεῖς, ἐπὶ σεαυτὸν καλεῖς, ἐπὶ τοὺς νόμους καλεῖς.	Alex.: ὅστις ἐν τῷ συλλόγῳ τὴν ψῆφον αἰτεῖ, ὅρκον αἰτεῖ, νόμον αἰτεῖ, δημοκρατίαν αἰτεῖ.	Cornif.: *nam quom istos, ut absolvant rogas, ut periurent rogas, ut existimationem neglegant rogas, ut leges tuae libidini largiantur rogas.*

de quo exemplo velim conferas Aeschin. in Ctes. § 195—200.

Accedit figura μετάνοια (Rut. I 16), apud Cornif. p. 163, 21 *correctio: cum corrigimus nosmet ipsos quasi reprehendentes;* apud Ciceronem de orat. III § 207: *reprehensio* (cf. orat. § 133); Quintilianus IX 2, 60 eam explicat *quasi paenitentiam dicti;* vides omnia bene inter se cohaerere. Quid quod Alexander p. 40: ἐπιτίμησις idem affert exemplum quod Rutilius?

Rut.: *Sed hic bonus vir grandis natu atque sero, sero loquor, immo vero nuper atque his paucis diebus simul et Atheniensis.*	Alex.: ὀψὲ γάρ ποτε, ὀψὲ λέγω· χθὲς μὲν οὖν καὶ πρώην.

Praeterea inveniuntur et in Alexandri et in epitomatorum libris schemata aliquot, quae doctrinam rhetorum Asianorum exhibent, velut figurae:

περίοδος, κῶλον, κόμμα (Alex. p. 27; cf. Aq. Rom. no. 18).

membrum, articulus, continuatio (Cornif. p. 152; cf. Herodianum [11]) p. 93).

11) Herodianum, quem saepe cum epitomatoribus Alexandri congruere vidimus, non minus cum rhetoribus Asianis consentire facile est ad demonstrandum; cf. haec schemata:

1. *similitudo* Cic. § 205. Cornif. p. 198, 6. παραβολή Herod. p. 104, 1.
2. *exemplum* Cic. § 205. Cornif. p. 199, 7. εἰκών Herod. p. 104, 25.
3. *imago* Cic. § 207. Cornif. p. 199, 19. παράδειγμα Herod. p. 104, 11 atque haec tria hi rhetores coniuncta et soli et eodem ordine adhibito afferunt. Cum Gorgia autem haec ei sunt communia:

Figura παρρησία (Rut. II 18; carm. de f. 129) a Cornificio commemoratur p. 180, 6: *licentia*, a Cicerone orat. § 138: *ut liberius quid audeat*, de orat. III, 205: *vox quaedam libera;* praeter eos autem rhetores, ut Quintilianum omittam, qui multa schemata a Rutilio et Cornificio tractata, omnia a Cicerone in orat. § 135 sq. et de orat. § 202 sq. commemorata enumerat, solus habet hanc figuram Herodianus p. 96, 16; idem cadit in ἐπιτροπήν, quam exhibent Rut. II 17; carm. de f. 70;

Porro προδιόρθωσις, ἐπιδιόρθωσις, ἀμφιδιόρθωσις Alexandri eiusque epitomatorum et Alexandri p. 17: αἰτιολογία, Cornificii p. 147, 18: *ratiocinatio* (Rut. II 19; carm. de f. 25), προσωποποιία alia; haec omnia exemplis illustrantur electis ex eis auctoribus, quos saepe ab Asianis laudatos invenimus, dico Demosthenem, Aeschinem, Isocratem; desunt poetae atque ex auctoribus vere Atticis vetustiores, quos Caecilium valde adamasse iam diximus.

Sequatur Quintilianus, qui Caecilii mentionem facit compluribus locis, ut III 1, 16: *multa post Apollonius Molon, multa Areus, multa Caecilius et Halicarnasseus Dionysius;* cf. III 6, 48; V 10, 7; VIII 3, 35. Praecipue vero hoc loco tractandus et explicandus est liber nonus Quintiliani, in quo figurae orationis exponuntur et schemata quidem διανοίας IX 2, 1—107, schemata λέξεως IX 3, 1—102.

Atque in illustrandis aliquot figuris λέξεως Quintilianus saepius nominat Caecilium; ut IX 3, 38: *hanc rerum coniunctam diversitatem Caecilius* μεταβολήν *vocat* et IX 3, 46: *hoc Caecilio* πλεονασμός *videtur, id est abundans super necessitatem oratio*, et IX 3, 89, de quo loco supra diximus, et IX 3, 91: *verborum autem concinna transgressio, id est hyperbaton, quod Caecilius quoque putat schema, a nobis est inter tropos posita*, et IX 3, 97: *adicit his Caecilius* περίφρασιν, *de qua dixi.* Ex his, quos congessi, locis plus semel Quintilianum in conscribendo opere suo librum Caecilii περὶ σχημάτων respexisse apparet. Porro eum persaepe laudasse doctrinam Asianorum, quae nobis in Cornificii, Ciceronis, Gorgiae (Rutilii), aliorum libris servata est, intellexi-

Cornificius p. 168, 9: *permissio;* Cic. § 207; praeter eos solus Herodianus p. 98, 21. — Figura μετάφρασις nusquam nominatur nisi in carm. de f. 91: *fit variatio cum simili re nomina muto;* similia extant apud Herodianum p. 102, 3. — ὁρισμός denique describitur a Rutilio II 5; in carm. de fig. 97: *definitio;* a Cornificio p. 162, 22; ab Herodiano p. 98, 9; cf. Ciceronem apud Quint. IX 3, 91. Quae exempla ad conexum probandum sufficiant.

mus intellegetque, quicunque doctissimi huius rhetoris vel grammatici libros inspexerit.

Quoniam cognovimus, quod fuerit discrimen inter eos rhetores, qui ante Caecilium doctrinam Asianorum defenderunt, et ipsum Caecilium, ac vidimus, quomodo postea ab Alexandro eiusque epitomatoribus et Quintiliano doctrina utriusque ut ita dicam scholae concinnata atque compendi facta sit, in carminis de figuris fontes inquirere libet, quos Alexandrum et Rutilium esse quo iure viri docti contenderint, videamus.

De fontibus 'carminis de figuris'.

'Carmen de figuris' ex codice miscellaneo [12]), qui est in bibliotheca Parisiensi no. 7530, ab homine Italo litteris langobardicis anno p. Chr. n. 780 exarato a Iulio Quicheratio in lucem protractum quo tempore compositum esset, diu virorum doctorum studia exercuit [13]).

Qua in re diiudicanda duo viri doctissimi viam posteris aperuerunt. Prior Fr. Haasius (Allg. Litteraturzeitung 1844 II p. 390 sq.) hoc opusculum quarto vel quinto demum p.

---

12) Versus leguntur in foliis 225, 226, 227r, 228r; inter folia 227 et 228 nihil intercidit, cum versus 146, qui ultimus est in folio 227, et versus 147, qui est primus sequentis folii, arctissime inter se conexi sint. Sunt quae me adducant, ut de versuum in singulis foliis numero me aliquid certi proferre posse existimem. Animadvertendum enim est, quod versuum 1—3 plurima detruncata sunt atque versus 33 deest (cf. Mommsen, Zeitschr. f. Alterthumswiss. 1845, p. 82 sq.). Quae res facillime explicari videtur posse, si, quae desunt, nimia superioris foliorum marginis recisione deleta esse putemus. Quod si tenemus, versus circiter tricenos vel tricenos binos singularum paginarum spatia explevisse suspicari nobis licet. Cui opinioni adstipulatur, quod versus 93 quoque desideratur. Eum enim in summo folio 226v resectum esse si statuerimus, versus in codice ita dispertire poterimus, ut in folio 225r v. 1—32, in folio 225v v. 33—62, in folio 226r v. 63—92, in fol. 226v v. 93—123 locum habuisse dicamus. Nam folii subsequentis 227 rectam tantummodo paginam versus continuisse (ni fallor, v. 123—146), versam vacuam fuisse Sauppius 'epistulae criticae ad God. Hermannum missae' p. 153 demonstravit. Restat ut moneam etiam versum 181 deesse, ex quo nescio an concludi possit hunc versum in summo folio 228v scriptum fuisse et ex eadem, quam supra attuli, causa deesse.

13) Cf. Ahrensii recensionem editionum a Sauppio et Schneidewino factarum, quae inest in Ztschr. f. Altthwiss. 1843, p. 161 sq.

Chr. n. saeculo confectum esse cum argumentis ex grammaticis et prosodiacis rationibus petitis probare studet, scilicet quod fere semper vocalis *o* in fine verborum corripiatur neque raro consonans *s* finalis abiciatur (cf. L. Muelleri de re metr. p. 345), tum maxime inde efficit, quod hos versus ex Rutilio, non ex Gorgia sumptos esse demonstrasse sibi videtur, qua de re postea videbimus.

Post Haasium Mauricius Hauptius (Herm. III 223; VIII 250 = opusc. III 427. 634) totam quaestionem alia ratione adhibita ad finem perduxit; Messium enim illum, quem poeta initio adloquitur, anno fere trecentesimo nonagesimo quinto vixisse perspexit. Itaque hoc carmen eodem fere tempore, i. e. vel exeunte saeculo quarto vel initio saeculi quinti scriptum esse apparet, neque quemquam amplius in eorum castra abiturum esse confido, qui ante Rutilium hos versus compositos esse opinati sunt.

Quibus praemissis nunc videamus, quid viri docti, qui huic carmini operam navarunt, de fontibus eius iudicaverint. Ut igitur omittam Quicheratium, qui cum parum accurate in rhetores Graecos inquisiverit, ad hanc rem disceptandam non ita multum contulisse mihi quidem videtur, Schneidewinus et Sauppius fontes huius carminis Gorgiam et Caecilium esse putabant, quod Augusti temporibus conscriptum illud esse sibi persuaserunt. Quam sententiam perversam esse cum Haasius et Hauptius certissimis rationibus demonstravissent, denuo in rem inquirendum esse videbatur. Atque Haasius carmen partim ex Alexandro, partim ex Rutilio sumptum esse contendit. Post eum Dzialas, Quaest. Rutilian. Vratisl. 1860, p. 15: *incertum,* inquit, *auctorem versuum heroïcorum de figuris vel schematibus in componendo libello suo Rutilii atque extremo Alexandri Numenii rationem habuisse primo aspectu patet.* Quam sententiam cum alii amplexi sunt (v. Teuffelii hist. litt. Lat. p. 1063), tum Steusloffius, cuius in dissertatione p. 44 haec eguntur: *prodeat in medium tertius testis poeta ille anonymus,*

a quo Gorgiae Atheniensis vel id quod Haasius in diar. litt. Hall. 1844 *no.* 217 *et* 218 *sagaciter contra Schneidewinum, qui alteram sententiam sequitur, defendit et probavit, Rutilii Lupi figurarum elocutionis systema cum nonnullis figuris Alexandri Numenii esse coniunctum, nimirum cum iis, quas ille apud Rutilium non invenit, Schneidewinus vidit.* Hanc vero sententiam cum equidem sequi non possim, rem denuo tractandam mihi sumpsi.

Accedamus agedum ad carmen ipsum. Carmen ex tribus partibus constare quis non videat? Prima (v. 1—11) quasi prooemii locum obtinet, altera (v. 12—150) enumeratio figurarum est maximam partem aut ex Rutilio aut e Gorgia (hoc autem nostrum erit diiudicare) sumptarum, tertia (v. 156—186) alias figuras adiungit.

Atque verso ordine primum de fine carminis pauca verba faciam; de quo cum omnes, qui nunc sunt, viri docti consentiant, eum ex Alexandri libro sumptum esse, facile perspicitur. Incipit enim hoc extremum a figura ἐπιτιμήσεως (v. 151) atque hanc ex Alexandro adscitam esse nemo non videt, cum duo exempla, quae a poeta allata sunt, cum Alexandro (III 40) plane congruant. Deinde ἀναστροφήν et ὑπερβατόν figuras ex Alexandro sumptas esse ex similitudine exemplorum item facile cognoscas; ἀναστροφή vero, cum pars figurae ὑπερβατόν esset, et in hoc carmine et apud Alexandrum (III 38) cum altera figura copulata est. Praeterea inspice tractatum in cod. Paris. 2 [14]) servatum (rh. Gr. ed.

14) Alexandri libellum altero fere p. Chr. n. saeculo conscriptum esse exposuimus; quocum congruit epitome altera in codice Parisiensi 2 servata (rh. Gr. ed. Walz VIII 421 sq.) in enumeratione figurarum et exemplorum; sed in epitome exemplis e paganis scriptoribus sumptis exempla Christiana sunt addita. Altera enim uniuscuiusque figurae pars exemplis Christianis expleta semper a verbo Θεολόγος incipit, qui Θεολόγος, id quod dudum viri docti intellexerunt, Gregorius Nazianzenus est; doctrina vero non solum conspirat cum Alexandri epitoma, sed etiam multa accuratius quam illa conservavit.

Walz VIII 482 adn.); ibi habes: τινὲς δὲ τοῦ ὑπερβατοῦ μέρος λέγουσι καὶ ἀναστροφήν (sic certe legendum est pro ἀντιστροφήν), οἷον ἐμοῦ μετὰ . . . . . . καὶ ὄρνιθες ὥς, hoc idem exemplum in carmine extat v. 159: *Troianos fecit ire, ut divus Homerus aves ut.* Idem cadit in hyperbaton. Quod enim affert poeta exemplum, id mihi eundem sensum habere videtur, qui expressus est apud Alexandrum ad illustrandum schema ὑπερβατόν (cf. etiam Par. 2). Sunt in carmine haec: *atque ego quod negat hic quidvis ius, eripit omne, fas abolet, laedit leges . . . haec omnia mitto;* apud Alexandrum: ἐγὼ δ' ὅτι μὲν πάντα ἀπόλλυται χρήματα . . . . τὰ τοιαῦτα ἐάσω. Sequuntur tres figurae (ἀντεναντίωσις, μεταβολή, προσδιασάφησις), quas cum Alexandri doctrina concinere iam Sauppius vidit. Neque multa verba de ἐλλείψεως figura facere opus est. Nam verba, quae in carmine leguntur, ex parte ad Alexandrum referenda sunt. Hoc enim exemplum poeta profert: *curat enim nemo nec corrigit hanc rem, sed culpat, quippe hic 'quisquam' subtraximu grate.* Alexander vero haec tradidit: μέλει οὐδενί, οὐδὲ μέμνηται καὶ γὰρ ἐνταῦθα ἐλλείπει τὸ 'οὐδείς'. Interpretatio igitur exempli et verba, quae ab utroque adduntur, plane congruunt. Quin etiam σχῆμα πλεονασμοῦ ex Alexandro hausisse eum, qui carmen scripsit, mihi exploratum est; nam sicut in Alexandri exemplis δή et ἐκεῖνος, ita hic demum et ille πλεονάζουσιν. Sequitur περίφρασις. Quamquam altera exempli pars deest, tamen vestigia comparent, quae ducant ad Alexandrum, sunt enim verba Thucydidis, quae apud Alexandrum (III p. 32, 16) extant; sed magis quadrant verba Par. 2 (rh. Gr. VIII 468 adn. 3); ibi enim est: τὴν μάθησιν ἐποιεῖσθε ἀντὶ τοῦ ἐμανθάνετε, in carmine autem: *fac discas pro disce.* Restant tres figurae προυπάντησις, ζεῦγμα, ἀλλοίωσις, quarum duae priores desunt in Rutilii, sunt in Alexandri libro atque concinunt cum eius descriptione. Atque cum alia argumenta,

quibus ex Alexandro sumpta esse comprobem, non praesto sint, hoc unum sufficiat. Neque de ultima figura, quae quidem est apud Rutilium II 2, sed longe aliud significat, hoc loco copiosius dicere mihi in animo est; de particulis eius pauca proferre satis sit.

Alexander (III 33) eam dispertivit in 1) *ὀνομάτων εἰδῶν ἀλλοίωσιν*, 2) *πτώσεων*, 3) *ἀριθμῶν*, 4) *χρόνων*. Similiter Tiberius, nisi quod ad has quattuor partes quintam addidit *ἀλλοίωσιν προσώπων*. Carminis scriptor item quattuor partes habet 1) *tempora*, 2) *casus*, 3) *numeros*; deinde addit exemplum ex Ciceronis orat. § 93 sumptum, quod spectat ad *ὀνομάτων εἰδῶν* partem: *bello Africa flagrat, Africos cum dicas bellare.* Videmus igitur has figuras in carmine propositas, cum paene omnes apud Rutilium desint, apud Alexandrum non item, cum huius doctrina esse coniungendas. Accedit, quod ordo figurarum, qualis est in carmine, idem est apud Alexandrum; Alexandri enim figuras ita excripsit versificator, ut initio ab ultima *ἐπιτιμήσεως* facto inversum ordinem sequeretur, id quod Schneidewinus primus perspexit.

Neque vero Schneidewinum et Sauppium has figuras depromptas esse ex Alexandro negaturos fuisse apparet, nisi temporum rationibus, quas ipsi statuerant, impediti fuissent; nam schematum, quae modo tractavimus, auctorem Caecilium esse neuter ne conatus quidem est demonstrare.

Transeamus ad alteram partem (v. 13—150), quae paulo difficilior tractatu est. Atque hoc loco in primis quaeritur, utrum earum figurarum, quae in hac parte exponuntur, e Rutilio an e Gorgia plurimae sumptae sint; nam ex alterutro eas fluxisse vel e miro consensu earum elucet. De quo Dzialas l. c. p. 22: *ex illa comparatione*, inquit, *mihi quidem id prodire videbatur, versificatorem librum Rutilii sumpsisse et ab initio usque ad finem primum eas figuras tractasse, quae a littera α inciperent, deinde littera β, γ, et sic totum alphabetum Graecum percurrisse.* Rectissime haec disseruit Dzialas praeter illud quod

dixit: *versificatorem librum Rutilii sumpsisse*. Congruenti enim ordine nihil aliud demonstratur, nisi arctissimam cognationem inter Rutilium eiusque fontem Gorgiam esse.

Sed percenseamus, quae Haasius l. c. p. 390 disputavit, quem ut summum Rutilii patronum plurimi secuti sunt.

Primum igitur vocem *articuli* versificatorem v. 52 eodem modo adhibuisse dicit, quo usus sit Rutilius I 14. Sed hoc non magni momenti sit, cum praesertim etiam Cicero hoc vocabulo eadem notione haud raro utatur; cf. de or. II 359: *multa enim sunt verba, quae quasi articuli conectunt membra orationis.*

Deinde tractat figuram διαφορᾶς a versificatore v. 49—51, a Rutilio I 12 expositam; uterque eadem duo exempla habet. Ex priore cognosci non potest, utrum versificator ex Rutilio, an ex Gorgia sumpserit; ex altero vero res explanari videtur. Rutilius enim habet I 12: *mulierem; quid potius dicam aut verius quam mulierem;* versificator autem v. 51: *o mulier vere mulier; scelera omnia in hoc sunt;* vides idem esse exemplum, sed ex parte immutatum. De hoc Haasius l. c. p. 381: *Der Versificator hat dies Beispiel ebenfalls, das er, da es nicht aus der griechischen Quelle des Rutilius stammt, aus ihm selbst entlehnt haben muss; aber er hat es nach Willkür oder um es nach seiner Weise in einen einzigen Hexameter zusammenzudrängen, oder auch weil er es nicht genau auffasste, so geändert, dass die Beziehung einer speziellen Untugend weggefallen und die Neigung zu allen möglichen Unthaten an deren Stelle getreten ist.*

In his duo insunt, in quibus offendo; neque enim intellego cur haec verba carminis ex graeco Rutilii fonte non orta esse existimemus; deinde nullum certum vitium commemoratur ne in Rutilii quidem verbis; nam quod Haasius coniecit *inveni versam mulierem,* improbandum videtur. Res plane aliter se habet. Verba Rutilii I 12: *universum mulierem . . .* Meinekius correxit *Enni versus* scribens, quem viri docti secuti

haec Ennii poetae verba esse falsissime statuerunt; Rutilium enim si accurate perlegeris, nusquam eum hac ratione auctores, quos sequitur, laudavisse intelleges, immo vestigia Gorgiae prementem eum usquequaque eosdem Graecos scriptores, quos Gorgiam, laudavisse videbis ne uno quidem exemplo excepto. Poeta igitur ille Latinus removendus est; quid lateat sub *universum* utrum *in versu*, an *in universum* an simile quid, diiudicare non audeo, hoc vero pro certo affirmare ausim Rutilium hunc versum ex Gorgia vertisse; est enim versus Euripideus (fr. 670 Nauck): *ὦ παγκακίστη καὶ γυνή· τί γὰρ λέγων μεῖζόν σε τοῦδ' ὄνειδος ἐξείποι τις ἄν*. In Rutilii autem verbis: *mulierem; quid potius dicam aut verius quam mulierem*, vocabulum *potius* interpretatio vocabuli *μεῖζον* esse mihi videtur, non quidem bene electa. Quare cum versificator v. 51: *o mulier vere mulier; scelera omnia in hoc sunt* praebeat, luce clarius est haec ab nullo nisi ab Gorgia sumpta esse posse; uterque igitur hausit e Gorgia, qui ipse exemplum Euripidis non ad verbum transtulerat, sed ex illo simile fingens immutaverat ad hunc fere modum:

ἀλλ' ὦ γύναι, γυναῖκα κοὐδὲν ἄλλο πλήν
γυναῖκά σ' εἰπὼν πᾶν ἔνεστ' ἤδη μύσος.

Accedit, quod prius quoque exemplum a Rutilio allatum poeticum est; habes igitur duo exempla, quae auctoribus non citatis a poetis deprompsit, quod idem fecit I 3 in figura *παρονομασία*.

Porro Haasius l. c. idem, ait, esse dicendum de verbis Proculeii, quibus Rutilius I 5 *ἀνάκλασιν* illustraverit; idem exemplum versificatorem v. 14 adhibuisse. Hanc vero rem H. Sauppius l. c. p. 157 satis luculenter exposuit.

Quoniam de Haasii argumentis, quibus Rutilii auctoritatem stabilivisse sibi visus est, disputavimus, ea argumenta perlustremus, quibus Gorgiam fontem carminis de figuris fuisse demonstretur.

Affero figuram *χαρακτηρισμός*, quam ex Gorgia sumpsisse

carminis auctorem et vocabulo *lemodes* (v. 150, = λημῶδες) comprobatur, quod Rutilius II 7 vertit *madidis oculis*, et eo quod *serta*, quae v. 149 commemorantur, apud Rutilium desunt.

Deinde figura ἀντιμεταβολή a Rutilio I 6 exposita est, a poeta v. 15 sq. Hic figuram duobus exemplis illustrat; alterum apud Rutilium invenitur, alterum apud Alexandrum; exemplum, quod Rutilius habet, Theophrasteum illud est:

τοὺς ἀλλοτρίους οὐ φιλοῦντα δεῖ κρίνειν, ἀλλὰ κρίναντα φιλεῖν, quod in Latinum sermonem versum est:

a Rut.: *prudentis esse officium, amicitiam probatam appetere, non appetitam probare.*	a versif.: *sumere iam cretos, non sumptos cernere amicos.*

ac mihi quidem dubium non est, quin carminis auctor ipsum Graecum proverbium spectaverit; nam verbo *cernere* Graecum vocabulum κρίνειν interpretatus videtur esse.

Restat, ut videamus, hoc schema e Gorgia sumptum sit, an fluxerit ex Alexandro (III 37), qui alterum exemplum habet commune cum versificatore: *quod queo, tempus abest, cui tempus adest, nequeo, inquit;* οἷς μὲν ἐγὼ δεινός, οὐχ ὁ παρὼν καιρός, οἷς δ' ὁ νῦν καιρός, οὐκ ἐγὼ δεινός. Et mihi quidem persuasissimum est hoc schema fluxisse e Gorgia, non ex Alexandro. Neque enim Alexander aut eius epitomatores e Theophrasto ullum exemplum deprompserunt; hoc igitur Alexandri exemplum etiam in Gorgiae libro fuisse, cum praesertim notissimum exemplum fuerit, verisimile est. Sed priusquam ad eam partem huius dissertatiunculae perveniamus, necesse est enumeremus, quae figurae Gorgiae attribuendae sint.

Primum commemorabo eas figuras, quarum praebent et Rutilius et carmen de figuris eadem exempla. Sunt hae: ἀνάκλασις (Rut. I 5; carm. v. 13), αἰτιολογία (Rut. II 19; carm. 25), ἐπανάληψις (R. II 11; c. 67), ἰσόκωλον (R. II 15; c. 82), μερισμός (R. I 18; c. 85), μετάβασις (R. II 1; c. 88),

ὁμοιόπτωτον (R. II 13; c. 103), ὁμοιοτέλευτον (R. II 14; c. 100), παρονομασία (R. I 3; c. 109), παραδιαστολή (R. I 4; c. 115), πρόληψις (R. II 4; c. 134), συναθροισμός (R. I 2; c. 139), συνοικείωσις (R. II 9; c. 142), χαρακτηρισμός (R II 7; c. 148).

Alia nonnulla schemata non minus recte ad Gorgiam referuntur vel ideo, quod alibi nusquam inveniuntur nisi apud Gorgiam et Cornificium et Ciceronem. Sunt haec: ἀλλοίωσις (Rut. II 2; carm. v. 19), πολυσύνδετον (Rut. I 14; carm. 53), διάλυσις (R. I 15; c. 55), ἐπιφορά (R. I 8; c. 37), κοινότης (R. I 9; c. 40); ἐπιτροπή (R. II 17; c. 67), ὁρισμός (R. II 5; c. 97), προσαπόδοσις (R. I 1; c. 112), πολύπτωτον (R. I 10; c. 106), παρένθεσις (R. I 17; c. 118), παρομολογία (R. I 19; c. 121), παρρησία (R. II 18; c. 130).

Inter haec sane sunt, quae eadem exempla continere videantur, atque Rutilius protulit; sed res incerta est, quia exempla interdum a versificatore nimis sunt deformata aut detruncata.

Transeamus ad eas figuras in quibus tractandis carminis scriptor exemplis usus est, quae ei communia sunt cum Alexandro vel potius eius epitomatoribus. Quae versificatorem ex Alexandro snmpsisse per se negari nequit, cum quam facile hoc fieri potuerit, inde appareat, quod in Alexandri scriptis permulta doctrinae Gorgianae sive Asianae vestigia deprehendi supra p. 18. 19. 20 intelleximus; verum ut diiudicemus, utrum ex Alexandro an e Gorgia sumpserit, singulas figuras perlustremus necesse est. Sunt vero haec schemata:

ἀντιμεταβολή, de qua supra p. 36 dictum est. Sequitur ἀντίθετον (carm. v. 22); scripserunt de ea Tiberius (III 78) et Alexander (III 57); quam arcte vero coniuncti sint inter se Alexander et Gorgias, denuo intellegi potest ex similitudine verborum, quibus utuntur Rutilius II 16 et epitomator in Par. 2 (rh. Gr. VIII 479 adn. 10). Habet enim

Rut.: *contrariae res inter se conferuntur.*	Par. 2: ὅταν διάφορα πράγματα ἀντιτιθῶμεν ἀλλήλοις.

Par. 2 etiam in ea re propius abest a carmine, quod item scripsit *ἀντίθετον* aeque ac Tiberius, Alexandri vero epitome *ἀντίθεσις*. Praeterea Tiberius et Alexander et Parisiensis praebent unum exemplum commune (Dem. de coron. p. 315, 7 R.): *ἐδίδασκες γράμματα, ἐγὼ δὲ ἐφοίτων· ἐτέλεις, ἐγὼ δὲ ἐτελούμην· ἐτριταγωνίστεις, ἐγὼ δὲ ἐθεώρουν· ἐγραμμάτευες, ἐγὼ δὲ ἐκκλησιάζον· ἐξέπιπτες· ἐγὼ δὲ ἐσύριττον.* Scriptor vero carminis haec eadem verba profert:

oppositum dico, contra cum opponimus quaedam:
doctor tute, ego discipulus, tu scriba, ego censor,
histrio tu, spectator ego, adque ego sibilo, tu exis.

Demosthenica vero exempla saepe rhetores Asiaticos in primis Gorgiam attulisse cum iam intellexerimus, nescio an hoc quoque exemplum ex Gorgia sumptum esse statuendum sit. Sequitur, ut figuram *ἀναδίπλωσιν* afferam (carm. 48), in qua iam Sauppius vidit idem exemplum esse explicatum et a versificatore et ab Alexandro. Contemplemur agedum *ἐπαναφορᾶς* figuram. Dzialas l. c. p. 17 de ea haec dicit: *exemplum aliud recte me contendisse* (sc. *singularia praebere schemata Rutilium*) *maxime perspicuum praebet Rutil. I 7 ἐπιβολή· hanc figuram ne versificator quidem ille hoc nomine significavit, sed ἐπαναφοράν dixit, vox ἐπιβολή ex auctoribus de figuris modo apud Aquilam Romanum no.* 44 *invenitur . . . ., sed ibi plane aliud significat.* Insunt in his duo, quibus non assentior. Prius est, quod neminem nisi Rutilium hanc figuram sub hoc nomine exhibere dicit; nam apud Phoebammonem (III 56, 19) extant huius figurae duo nomina et *ἐπιβολή* et *ἐπαναφορά*. Alterum est, quod Dzialas versificatorem idem nomen quod Rutilium adhibuisse pro certo ponit; immo ex Gorgia nomen hausit, qui aut duo illa nomina aut solum vocabulum *ἀναφοράν* adhibuit. Exemplum quoque ei commune est cum Phoebammone, de quo vide supra p. 10; est Aeschyleum apud

Phoeb. p. 56, 19 (cf. fr. trag. Gr. 340; p. 83 Nauck):

ἡ ἐπιβολὴ συνεμπίπτει ἀναφορᾷ . . .
ὁ δ' αὐτὸς ὑμνῶν αὐτὸς ἐν γάμοις παρὼν
αὐτὸς τάδ' εἰπὼν αὐτός ἐστιν ὁ κτανών

et in carmine v. 35: *ἐπαναφορά* [15])

est repetitio cum verbo saepe incipio uno
ipse epulans, ipse expromens [16]) *laeta omnia nuptae*
ipse patrem prolemque canens idem ipse peremit.

Quod exemplum carminis auctorem necessario ex Alexandro sumpsisse vix contendas; etiam Asiaticos exempla poetica attulisse ne neges, specta quaeso Rutilii figuram *διαφοράν* duobus poeticis exemplis ornatam. De figura *ἐπιπλοκῆς* certi aliquid proferri potest; nomen enim huius figurae sumpsit e Gorgia, qui solus hoc nomine usus est, ergo exemplum quoque volgatissimum ex eo hausit. Phoebammonis contra *πλοκή*, quae p. 56, 5 ab eo commemoratur eodemque hoc exemplo e Demosthene sumpto, sed mutato illustratur, huc non pertinet; neque enim gradatio vel conexio inest in his verbis, neque formae verbales respiciuntur, sed potius repetitio eiusdem pronominis in initio enuntiatorum indicatur; habemus igitur apud Phoebammonem figuram *ἀναφορᾶς*, neque quicquam huic

15) De nomine et collocatione huius figurae necesse est nonnulla addam. Iam dudum enim a viris doctis intellectum est in hac media parte nomina figurarum alphabetice secundum ordinem Rutilii collocata esse, de qua re vide Dzialam l. c. p. 22. Hoc igitur loco (nam πολυσύνδετον illud cur cum figura διαλελυμένον coniunctum collocatum sit, nemo non intellegit) exceptio statuenda videtur esse, qua de causa Dzialas l. c. p. 24 figuras ἐπαναφορᾶς, ἐπιφορᾶς, κοινότητος ab hoc loco remotas post v. 63 inculcandas esse statuit, ut rectus ordo retineretur; sed haec medendi ratio nimis violenta mihi videtur esse. Nam profecto qua causa vel quo casu a scriba ab illo loco (v. 64) ad v. 33 delatae sint, intellegi plane nequit. Itaque cum Schneidewino facere malo, qui levi mutatione ex ἐπαναφορά restituit ἀναφορά. ἐπιφορᾶς vero et κοινότητος figuras adnexuit, quia apud Gorgiam cum ea erant coniunctae.

16) Ita scripturam codicis emendavit Nauck, Bull. de l'Acad. de St. Petersbourg IX 339.

commune est cum carminis figura ἐπιπλοκή, Phoebammo autem eam respicit figuram, quam Alexander explicat p. 37: ἀντιμετάθεσις ἢ σύγκρισις ἢ πλοκή. Sequitur ἐπίζευξις. Hanc vero figuram excepto Phoebammone, apud quem p. 55, 9 est: ὁμώνυμον καὶ ἀναστροφὴ καὶ ἡ ἐπίζευξις τῇ παρονομασίᾳ (cf. etiam Cornif. p. 155, 18), nisi apud Herodianum non invenimus, quocum etiam prius carminis exemplum congruit:

Thebae autem Thebae vicina urbs inclutaque olim;

cf. Herod. p. 96, 31; 99, 22:

Θῆβαι δὲ, Θῆβαι πόλις ἀστυγείτων, μεθ' ἡμέραν ἐκ μέσης τῆς Ἑλλάδος ἀνηρπάσθη (Aesch. in Ctes. § 133).

Herodianum vero saepe congruere cum epitomatoribus Alexandri neque minus cum Gorgia, Cicerone, Cornificio, supra p. 20 adn. diximus; est igitur hoc quoque schema ad eundem fontem referendum. Liceat mihi addere Ciceronem (§ 206) et Cornificium eodem *geminationis* vocabulo hanc figuram vertisse ac versificatorem.

Restat, ut exemplum afferam, quo Alexandri epitomatores et versificatorem vel eius fontem inter se conspirare denuo confirmetur; est figura συναθροισμός (carm. 139), quam ex Gorgia sumptam esse iam vidimus. Sed vide, quam arcte descriptiones utriusque rhetoris cohaereant. Alexander incipit: συναθροισμὸς δέ ἐστιν συναγωγή, verba autem carminis *conductio conquegregatio* nihil aliud mihi videntur esse nisi versio illorum συναγωγή et συναθροισμός, i. e. verborum, quae inerant in Gorgiae libro.

Denique de nonnullis schematis dicatur, quae apud Rutilium desunt. De his profert Dzialas l. c. p. 28 haec: *ex his igitur omnibus mihi apparere videtur auctorem versuum carminis de figuris Rutilii libro eo, qualem nunc habemus, usum esse, sed praeterea etiam alios auctores, quos non iam habemus, adhibuisse, ex eorumque figuris, quae sibi viderentur, unaquaque littera, qua incipiant Rutilii figurae absoluta, eas supposuisse.*

Omitto Rutilium, quem ut fontem carminis de figuris Dzialas commemoravit; de illis scriptoribus, 'quos non iam habemus', videamus. Hae carminis figurae in Rutilii libro desiderantur: ἀνθυποφορά (carm. v. 28: *relatio;* Cic. de orat. III 207: *relatio*), ἀπόκρισις (carm. 31: *responsio;* Cic. § 207: *sibi ipsi responsio*), διῃρημένον (c. 59: *disparsum;* Cic. § 207: *dissipatio*), διέξοδος (c. 61: *percursio;* Cic. § 202: *percursio*), ἐπεκφώνησις (c. 79: *exclamatio;* Cic. § 207: *exclamatio*), μετάκλασις (c. 94: *declinatio;* Cic. § 207: *declinatio*).

Haec schemata, quae apud Rutilium desunt, omnia a Cicerone esse allata apparet, neque ab alio ullo nominantur praeter Quintilianum, qui quidem ea ex Cicerone ipso hausit. Unde igitur illa habet versificator? ex Gorgia an ex Cicerone vel eius fonte? De qua re Dzialas recte mihi videtur adnotasse p. 26: *fortasse autem quispiam dixerit has figuras e Gorgiae libro ipso esse desumptas, quem saepissime ab aliis discedere supra videbamus, sed id quidem negarim, quod plane mirum est, cur Quintilianus, qui Rutilii libro tam diligenter usus est, has figuras tam inusitatas silentio praetermiserit.*

Accedit, quod haec schemata enumerata sunt unaquaque littera, qua incipiunt Rutilii figurae, absoluta; itaque bene quadrant in verba Dzialae, quae supra p. 45 excripsi, sed leviter sunt immutanda; non enim alios fontes, quos non iam habemus, sed 'ipsum Ciceronem vel eius fontem eum adhibuisse ex eiusque figuris, quae sibi viderentur, unaquaque littera, qua incipiant Rutilii figurae absoluta, eas supposuisse apparet'.

Reliqua sunt duo schemata; unum, cui nomen est ἐπιφωνούμενον, quod praeter carm. v. 73 nisi apud Demetrium περὶ ἑρμηνείας p. 106 non invenitur; alterum significatione notatum τρίκωλον c. 145 alibi nusquam commemoratur Quintiliano excepto, qui IX 3, 77 τρίκωλα affert; sed haec quoque nescio an accepta referenda sint Gorgiae.

Denique de initio vel exordio carminis pauca verba faciam.

Extant in eo tria schemata: κόμμα, κῶλον, περίοδος, quae unde hausta sint, non facile est ad diiudicandum. Nam et apud Alexandrum Numenium (v. Aquil. Roman. no. 18 et in epitome, cui Alexandri nomen praefixum est, p. 27. Speng.) reperiuntur hoc ordine: περίοδος, κῶλον, κόμμα et apud Cornificium p. 152: *membrum* (κῶλον), *articulus* (κόμμα), *continuatio* (περίοδος). Quamquam igitur uterque alium ordinem constituit atque est in carmine de figuris, tamen ipsa carminis verba me impellunt, ut hoc prooemium eidem Alexandro vindicem, ex quo finem carminis haustum esse supra demonstravimus. Primum enim ipsa versificatoris versio nullam speciem cognationis cum Cornificio exhibet. Deinde in prima, quam affert anonymus, figura idem exemplum est, quod apud Alexandrum in figura ἐπαναλήψεως, ab alio nullo rhetore usurpatum; tum idem de ordine figurarum in carmine dicendum est, quod de iis dictum est, quas in fine carminis extantes ex Alexandro fluxisse vidimus; nam inverso ordine etiam apud Alexandrum inveniuntur. Quibus de causis commoveor, ut has figuras Alexandro adscribam.

Iam ut summam faciam eorum, quae a me disputata sunt, demonstrare conatus sum primam atque tertiam partem huius carminis fluxisse ex Alexandro, mediam deberi Gorgiae, atque versificatorem sic elegisse schemata e Gorgiae libro, ut alphabetice ea excriberet, deinde iis in unaquaque littera nonnulla ex Ciceronis Graeco fonte adderet. Per totum igitur carmen Graecis fontibus scriptor usus est.

De Caecilii doctrina eiusque περὶ σχημάτων libri fragmentis alio loco, si dis placet, disputabo.

Vita.

Iohannes Augustus Ludovicus Udalricus Mueller natus sum Putbusii Rugiae insulae oppidulo a. d. XVII Cal. Maias anni h. s. LVI Hermanno Muellero et Iohanna parentibus, quos adhuc superstites esse valde gaudeo. Fidei addictus sum evangelicae. Litterarum primordiis imbutus Paedagogium Regium, quod in patrio oppidulo est, adii, quod tunc Sorofii auspiciis, praeceptoris venerandi, florebat et adhuc floret. Cui viro illustrissimo, benignissimo inter huius scholae magistros longe plurima me debere eo quod has studiorum meorum primitias ipsi sacras esse volui, lubenter profiteor. Anno vero h. s. LXXV maturitatis testimonio instructus Bonnam me contuli, ut antiquarum litterarum studio me darem, ubi per tria semestria disserentes audivi Aufrecht Bergk Bernays Buecheler R. Kekulé Usener. Seminarii regii philologici Bonnensis ut essem sodalis extraordinarius et ordinarius per singula semestria, mihi benigne concesserunt Buecheler et Usener. Deinde academiam nostram Pomeranam petii eiusque civis per quinque semestria fui; scholis vero interfui vv. ill. Kiesslingii, Reifferscheidii, Schuppii, Susemihlii, Vogtii, de Wilamovitzii, Wilmannsii. Seminarii regii philologici ut sodalis essem per tria semestria per unum senior, benigne concesserunt Kiesslingius et de Wilamovitzius, germanistici Reifferscheidius. Exercitationibus autem epigraphicis Bonnae a Buechelero, Gry-

phiae a de Wilamovitzio privatissime, aristotelicis a Susemihlio, archaeologicis a Preunero, historicis ab Hirschio institutis interesse mihi licuit. Posteaquam vero anno h. s. LXXIX examen pro facultate docendi subii, autumno eiusdem anni Sedinum migravi, ubi in Gymnasio Regio, quod auspiciis Weickeri floret, magistri munere fungor.

Restat ut omnibus, quos nominavi viris, gratias agam quam maximas, in primis vero Sorofio, qui artium liberalium studium in animo meo excitavit, de Wilamovitzio, qui liberalissime studia mea rhetorica adiuvit, Buechelero, Kiesslingio, Usenero professoribus.

Sententiae controversae.

1. Ovid. trist. II 1, 3 scribendum esse censeo:

cur modo damnatus repeto mea crimina Musas?

2. Catull. c. 63, 1:

super alta vectus Attis celeri rate maria

scribo, cum in Catulli carminibus vocabula in ei non exisse statuendum sit, nisi ex ipsa traditorum verborum corruptela haec scriptura elici possit; cf. 4, 23; 57, 9; 63, 10.

3. Catull. c. 115, 7 scribendum est:

omnia magna haec sunt, tamen ipsest maximus ultro.

4. Prop. V 6, 22 cum codice Groningano scribendum mihi videtur:

pilaque feminea turpiter acta manu.

5. Pugnam illam a Zama denominatam, quae urbs prope Naraggaram sita a Zama regia discernenda est, autumno anni a. Chr. n. 202 commissam esse statuo.

6. In περὶ ὕψους libello p. 11, 10 (ed. Jahn) verba καὶ ἀνερμάτιστα ut glossema deleo, vocabulum ἀστήρικτα ut genuinum defendo.

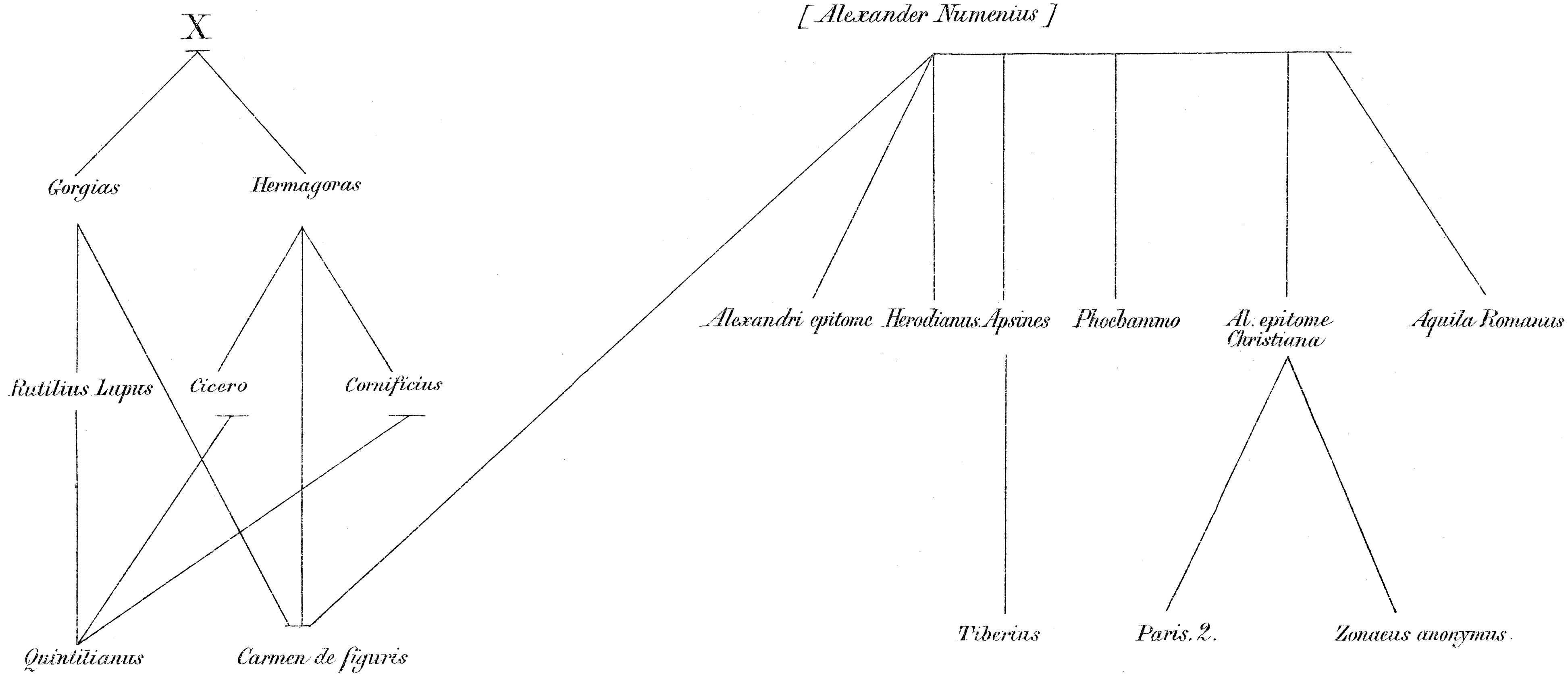
7. In περὶ ὕψους libello p. 14, 1 (ed. Jahn) verba καὶ κενόν subditicia esse putaverim.

8. In *περὶ ὕψους* libello p. 46, 20 (ed. Jahn) verba *καὶ μέντον ὡς οὐχ ὑψηλοποιόν, οὐδεὶς ἂν οἶμαι διστάσειεν* recte dicta esse neque additamento egere.

9. Apud rhetores Graecos (Alexandrum et Tiberium) exempla Demosthenica e deterrimis Demosthenis codicibus sumpta esse.

Ienae, typis Ed. Frommanni.

Tabula.

X
Gorgias
Hermagoras
Rutilius Lupus
Cicero
Cornificius
Quintilianus
Carmen de figuris
[Alexander Numenius]
Alexandri epitome
Herodianus
Apsines
Phoebammo
Al. epitome Christiana
Aquila Romanus
Tiberius
Paris. 2.
Zonaeus anonymus.